Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τρίτο τμήμα)

της 25ης Ιανουαρίου 2017*

«Προδικαστική παραπομπή — Οδηγία 2007/64/ΕΚ — Υπηρεσίες πληρωμών στην εσωτερική αγορά — Συμβάσεις-πλαίσια — Προηγούμενη γενική ενημέρωση — Υποχρέωση παροχής των σχετικών πληροφοριών σε έντυπο ή σε άλλο μέσο ανθεκτικό στον χρόνο — Διαβίβαση των πληροφοριών μέσω θυρίδας ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ενσωματωμένης σε ιστότοπο ηλεκτρονικής τραπεζικής»

Στην υπόθεση C-375/15,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής απόφασης δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Oberster Gerichtshof (Ανώτατο Δικαστήριο, Αυστρία) με απόφαση της 27ης Μαΐου 2015, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 15 Ιουλίου 2015, στο πλαίσιο της δίκης

BAWAG PSK Bank für Arbeit und Wirtschaft und Österreichische Postsparkasse AG

κατά

Verein für Konsumenteninformation,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τρίτο τμήμα),

συγκείμενο από τους L. Bay Larsen, πρόεδρο τμήματος, M. Βηλαρά, J. Malenovský, M. Safjan (εισηγητή) και D. Šváby, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: M. Bobek

γραμματέας: K. Malacek, διοικητικός υπάλληλος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζήτησης της 30ής Ιουνίου 2016,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

— η BAWAG PSK Bank für Arbeit und Wirtschaft und Österreichische Postsparkasse AG, εκπροσωπούμενη από τον G. Schett, Rechtsanwalt,

— η Verein für Konsumenteninformation, εκπροσωπούμενη από τον S. Langer, Rechtsanwalt,

— η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την G. Palmieri, επικουρούμενη από τον L. D'Ascia, avvocato dello Stato,

— η Πολωνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον B. Majczyna,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

— η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τον W. Mölls και την E. Τσερέπα-Lacombe,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 15ης Σεπτεμβρίου 2016,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 36, παράγραφος 1, και του άρθρου 41, παράγραφος 1, της οδηγίας 2007/64/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Νοεμβρίου 2007, για τις υπηρεσίες πληρωμών στην εσωτερική αγορά, την τροποποίηση των οδηγιών 97/7/ΕΚ, 2002/65/ΕΚ, 2005/60/ΕΚ και 2006/48/ΕΚ, και την κατάργηση της οδηγίας 97/5/ΕΚ (ΕΕ 2007, L 319, σ. 1), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2009/111/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Σεπτεμβρίου 2009 (ΕΕ 2009, L 302, σ. 97) (στο εξής: οδηγία 2007/64).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της BAWAG PSK Bank für Arbeit und Wirtschaft und Österreichische Postsparkasse AG (στο εξής: BAWAG) και της Verein für Konsumenteninformation (ένωσης για την ενημέρωση των καταναλωτών, στο εξής: ένωση καταναλωτών), με αντικείμενο ρήτρα την οποία περιείχαν οι συμβάσεις που συνήπτε η BAWAG με τους καταναλωτές.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

3 Στις αιτιολογικές σκέψεις 18, 21 έως 24, 27 και 46 της οδηγίας 2007/64 επισημαίνονται τα ακόλουθα:

«(18) Θα πρέπει να θεσπιστεί ένα σύνολο κανόνων για να διασφαλίζεται η διαφάνεια των προϋποθέσεων και των απαιτήσεων πληροφόρησης που διέπουν τις υπηρεσίες πληρωμών.

[…]

(21) Η παρούσα οδηγία θα πρέπει να καθορίζει τις υποχρεώσεις που υπέχουν οι πάροχοι υπηρεσιών πληρωμών όσον αφορά την πληροφόρηση των χρηστών υπηρεσιών πληρωμών, οι οποίοι, για να προβαίνουν σε ενημερωμένες επιλογές και να αναζητούν τις πιο συμφέρουσες υπηρεσίες στην αγορά της ΕΕ, θα πρέπει να λαμβάνουν σαφή πληροφόρηση στο ίδιο υψηλό επίπεδο. Χάριν διαφάνειας, η παρούσα οδηγία θα πρέπει να θεσπίσει τις δέουσες εναρμονισμένες απαιτήσεις που απαιτούνται για την παροχή των αναγκαίων και επαρκών πληροφοριών στους χρήστες υπηρεσιών πληρωμών τόσο σχετικά με τη σύμβαση υπηρεσιών πληρωμών όσο και με την καθαυτό πράξη πληρωμής. Προκειμένου να προαχθεί η ομαλή λειτουργία της ενιαίας αγοράς των υπηρεσιών πληρωμών, τα κράτη μέλη δεν πρέπει να δύνανται να εκδίδουν διατάξεις σχετικά με την πληροφόρηση πέραν των διατάξεων που καθορίζονται στην παρούσα οδηγία.

(22) Οι καταναλωτές θα πρέπει να προστατεύονται από αθέμιτες και παραπλανητικές πρακτικές, σύμφωνα με την οδηγία 2005/29/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Μαΐου 2005, για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές των επιχειρήσεων προς τους καταναλωτές στην εσωτερική αγορά [και για την τροποποίηση της οδηγίας 84/450/ΕΟΚ του Συμβουλίου, των οδηγιών 97/7/ΕΚ, 98/27/ΕΚ, 2002/65/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και του κανονισμού (ΕΚ) 2006/2004 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (“Οδηγία για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές”) (ΕΕ 2005, L 149, σ. 22)], με την

οδηγία 2000/31/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 8ης Ιουνίου 2000, για ορισμένες νομικές πτυχές των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, ιδίως του ηλεκτρονικού εμπορίου, στην εσωτερική αγορά ("οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο") [(ΕΕ 2000, L 178, σ. 1)], και με την οδηγία 2002/65/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Σεπτεμβρίου 2002, σχετικά με την εξ αποστάσεως εμπορία χρηματοοικονομικών υπηρεσιών προς τους καταναλωτές [και με την τροποποίηση των οδηγιών 90/619/ΕΟΚ του Συμβουλίου, 97/7/ΕΚ και 98/27/ΕΚ (ΕΕ 2002, L 271, σ. 16), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2005/29]. Οι πρόσθετες διατάξεις σε αυτές τις οδηγίες εξακολουθούν να ισχύουν. Ωστόσο, η σχέση των απαιτήσεων προσυμβατικής πληροφόρησης μεταξύ της παρούσας οδηγίας και της [εν λόγω οδηγίας 2002/65] χρειάζεται ειδική διευκρίνιση.

(23) Οι ζητούμενες πληροφορίες θα πρέπει να είναι ανάλογες με τις ανάγκες των χρηστών και να γνωστοποιούνται με τυποποιημένο τρόπο. Ωστόσο, οι απαιτήσεις πληροφόρησης για μία μεμονωμένη πράξη πληρωμής θα πρέπει να είναι διαφορετικές από τις απαιτήσεις σύμβασης-πλαισίου η οποία προβλέπει σειρά πράξεων πληρωμής.

(24) Στην πράξη, οι συμβάσεις-πλαίσια και οι συναλλαγές πληρωμών που καλύπτουν είναι πολύ συνηθέστερες και οικονομικώς σημαντικότερες από τις μεμονωμένες πράξεις πληρωμής. Εάν υπάρχει λογαριασμός πληρωμών ή ειδικό μέσο πληρωμών, απαιτείται σύμβαση-πλαίσιο. Επομένως, οι απαιτήσεις εκ των προτέρων ενημέρωσης για τις συμβάσεις-πλαίσια θα πρέπει να είναι πολύ διεξοδικές και οι πληροφορίες θα πρέπει πάντα να παρέχονται είτε εγγράφως είτε σε άλλο μέσο που αντέχει στο χρόνο, όπως τα αποσπάσματα λογαριασμών που εκτυπώνονται από ειδικούς εκτυπωτές, οι δισκέτες, τα CD-ROM, τα DVD και οι σκληροί δίσκοι προσωπικών υπολογιστών στους οποίους μπορεί να αποθηκεύεται το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, και οι ιστοσελίδες, εφόσον οι ιστοσελίδες αυτές είναι προσιτές κατά τρόπο που να επιτρέπει τη μελλοντική πρόσβαση στις αποθηκευμένες πληροφορίες για χρονικό διάστημα κατάλληλο για την πληροφόρηση, και εφόσον επιτρέπουν την ακριβή αναπαραγωγή των αποθηκευμένων πληροφοριών. Ωστόσο, ο τρόπος παροχής εκ των υστέρων πληροφόρησης σχετικά με τις εκτελεσθείσες πράξεις πληρωμών θα πρέπει να μπορεί να συμφωνείται στη σύμβαση-πλαίσιο μεταξύ του παρόχου υπηρεσιών πληρωμών και του χρήστη υπηρεσιών πληρωμών, π.χ., είναι δυνατόν να συμφωνείται ότι, στις τραπεζικές εργασίες μέσω του Διαδικτύου, όλες οι πληροφορίες για το λογαριασμό πληρωμών παρέχονται σε απευθείας σύνδεση (on-line).

[…]

(27) […] η παρούσα οδηγία θα πρέπει να διακρίνει δύο τρόπους με τους οποίους ο πάροχος υπηρεσιών πληρωμών δίνει πληροφορίες: οι πληροφορίες θα πρέπει να δίδονται, δηλαδή να κοινοποιούνται όντως από τον πάροχο υπηρεσιών πληρωμών την κατάλληλη στιγμή όπως απαιτείται από την παρούσα οδηγία χωρίς περαιτέρω όχληση εκ μέρους του χρήστη των υπηρεσιών πληρωμών ή θα πρέπει να δίδονται στον χρήστη των υπηρεσιών πληρωμών, αν ζητήσει πρόσθετη πληροφόρηση. Στην περίπτωση αυτήν, ο χρήστης υπηρεσιών πληρωμών θα πρέπει να αναλαμβάνει κάποια συγκεκριμένη πρωτοβουλία για πρόσβαση στις πληροφορίες π.χ. υποβάλλοντας ρητό αίτημα στον πάροχο των υπηρεσιών πληρωμών, συνδεόμενος με θυρίδα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου τραπεζικού λογαριασμού ή εισάγοντας μια τραπεζική κάρτα στον εκτυπωτή αντιγράφων κίνησης λογαριασμού. […]

[…]

(46) Η ομαλή και αποτελεσματική λειτουργία του συστήματος πληρωμών εξαρτάται από την εμπιστοσύνη του χρήστη ότι ο πάροχος θα εκτελέσει την πράξη πληρωμής ορθά και εντός του συμφωνηθέντος χρόνου. Συνήθως, ο πάροχος μπορεί να αποτιμήσει τους κινδύνους που συνεπάγεται η πράξη πληρωμής που δέχεται να εκτελέσει. Ο πάροχος είναι εκείνος που παρέχει

το σύστημα πληρωμών, φροντίζει για την ανάκληση εσφαλμένα μεταφερθέντων ή διατεθέντων χρηματικών ποσών και επιλέγει, στις περισσότερες περιπτώσεις, τους φορείς που μεσολαβούν στην εκτέλεση της συναλλαγής πληρωμής. […]»

4 Το άρθρο 4 της οδηγίας 2007/64, το οποίο τιτλοφορείται «Ορισμοί», έχει ως εξής:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας νοούνται ως:

[…]

12) "σύμβαση-πλαίσιο": σύμβαση υπηρεσιών πληρωμών που διέπει τη μελλοντική εκτέλεση ατομικών και διαδοχικών πράξεων πληρωμών και η οποία μπορεί να περιλαμβάνει την υποχρέωση και τους όρους σύστασης λογαριασμού πληρωμών·

[…]

25) "μέσο ανθεκτικό στο χρόνο": κάθε μέσο που επιτρέπει στον χρήστη υπηρεσιών πληρωμών να αποθηκεύει τις πληροφορίες που του απευθύνονται προσωπικά ώστε μελλοντικά να έχει πρόσβαση στις πληροφορίες αυτές για το χρονικό διάστημα που απαιτείται, καθώς και την ακριβή αναπαραγωγή τους·

[…]».

5 Στον τίτλο ΙΙΙ της οδηγίας αυτής, ο οποίος επιγράφεται «Διαφάνεια των όρων και απαιτήσεις ενημέρωσης που διέπουν τις υπηρεσίες πληρωμών», περιλαμβάνεται το κεφάλαιο 1, με τίτλο «Γενικοί κανόνες». Μεταξύ των διατάξεων του κεφαλαίου αυτού είναι και τα άρθρα 30 και 31.

6 Το άρθρο 30 της εν λόγω οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Πεδίο εφαρμογής», ορίζει τα κάτωθι:

«1. Ο παρών τίτλος εφαρμόζεται σε μεμονωμένες πράξεις πληρωμής, σε συμβάσεις-πλαίσια και σε πράξεις πληρωμής που καλύπτονται από αυτές. Τα συμβαλλόμενα μέρη μπορούν να συμφωνήσουν ότι ο παρών τίτλος δεν εφαρμόζεται εν όλω ή εν μέρει εφόσον ο χρήστης της υπηρεσίας πληρωμών δεν είναι καταναλωτής.

2. Τα κράτη μέλη μπορούν να ορίζουν ότι ο παρών τίτλος εφαρμόζεται στις πολύ μικρές επιχειρήσεις κατά τον ίδιο τρόπο όπως και στους καταναλωτές.

[…]»

7 Το άρθρο 31 της ίδιας οδηγίας, υπό τον τίτλο «Άλλες διατάξεις της κοινοτικής νομοθεσίας», προβλέπει τα ακόλουθα:

«Οι διατάξεις του παρόντος τίτλου δεν θίγουν κοινοτικές διατάξεις που περιλαμβάνουν επιπλέον απαιτήσεις περί προηγουμένης ενημέρωσης.

Ωστόσο, όταν εφαρμόζεται επίσης η οδηγία [2002/65, όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2005/29,] οι διατάξεις περί πληροφόρησης του άρθρου 3, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας, εκτός του σημείου 2, στοιχεία γ′ έως ζ′, του σημείου 3, στοιχεία α′, δ′ και ε′, και του σημείου 4, στοιχείο β′, της προαναφερθείσας παραγράφου, αντικαθίστανται από τα άρθρα 36, 37, 41 και 42 της παρούσας οδηγίας.»

8 Το κεφάλαιο 2 του τίτλου ΙΙΙ της οδηγίας 2007/64 επιγράφεται «Μεμονωμένες πράξεις πληρωμής». Στις διατάξεις του συγκεκριμένου κεφαλαίου περιλαμβάνονται, ειδικότερα, και τα άρθρα 35 έως 37.

9 Το άρθρο 35 της οδηγίας αυτής, το οποίο τιτλοφορείται «Πεδίο εφαρμογής», ορίζει τα εξής:

«1. Το παρόν κεφάλαιο εφαρμόζεται στις μεμονωμένες πράξεις πληρωμής που δεν καλύπτονται από σύμβαση-πλαίσιο.

2. Όταν εντολή πληρωμής μεμονωμένης πράξης πληρωμής διαβιβάζεται με μέσο πληρωμής που καλύπτεται από σύμβαση-πλαίσιο, ο πάροχος υπηρεσιών πληρωμών δεν υποχρεούται να παράσχει ή να καταστήσει διαθέσιμες πληροφορίες οι οποίες έχουν δοθεί ή πρόκειται να δοθούν ήδη στο χρήστη των υπηρεσιών πληρωμών βάσει της σύμβασης-πλαισίου με άλλον πάροχο υπηρεσιών πληρωμών.»

10 Το άρθρο 36 της εν λόγω οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Προηγούμενη γενική ενημέρωση», προβλέπει τα κάτωθι:

«1. Τα κράτη μέλη απαιτούν από τον πάροχο υπηρεσιών πληρωμών να θέτει στη διάθεση του χρήστη των υπηρεσιών πληρωμών σε ευπρόσιτη μορφή τις πληροφορίες και τους όρους που αναφέρονται στο άρθρο 37, πριν ο χρήστης της υπηρεσίας πληρωμών δεσμευθεί από σύμβαση ή προσφορά μεμονωμένης υπηρεσίας πληρωμής. Κατόπιν αιτήματος του χρήστη υπηρεσιών πληρωμών, ο πάροχος υπηρεσιών πληρωμών παρέχει τις πληροφορίες και τους όρους σε έντυπη μορφή ή σε άλλο ανθεκτικό στο χρόνο μέσο. Η διατύπωση των πληροφοριών και όρων πρέπει να είναι εύκολα κατανοητή, με σαφή και εύληπτη μορφή και σε επίσημη γλώσσα του κράτους μέλους στο οποίο παρέχεται η υπηρεσία πληρωμών ή σε οποιαδήποτε άλλη γλώσσα συμφωνήσουν τα μέρη.

[…]

3. Οι υποχρεώσεις της παραγράφου 1 μπορούν επίσης να εκπληρώνονται με την παροχή αντιγράφου του σχεδίου σύμβασης μεμονωμένης υπηρεσίας πληρωμής ή του σχεδίου της εντολής πληρωμής όπου περιέχονται οι κατά το άρθρο 37 πληροφορίες και όροι.»

11 Στην παράγραφο 1 του άρθρου 37 της ίδιας οδηγίας, το οποίο επιγράφεται «Πληροφορίες και όροι», απαριθμούνται οι πληροφορίες και οι όροι που πρέπει να παρέχονται ή να τίθενται στη διάθεση του χρήστη υπηρεσιών πληρωμών.

12 Το τιτλοφορούμενο «Συμβάσεις-πλαίσια» κεφάλαιο 3 του τίτλου ΙΙΙ της οδηγίας 2007/64 περιέχει, μεταξύ άλλων, τα άρθρα 40 έως 43.

13 Κατά το άρθρο 40 της οδηγίας αυτής, το οποίο φέρει τον τίτλο «Πεδίο εφαρμογής»:

«Το παρόν κεφάλαιο εφαρμόζεται στις πράξεις πληρωμής που καλύπτονται από σύμβαση-πλαίσιο.»

14 Το άρθρο 41 της εν λόγω οδηγίας, υπό τον τίτλο «Προηγούμενη γενική ενημέρωση», έχει ως εξής:

«1. Τα κράτη μέλη απαιτούν από τον πάροχο υπηρεσιών πληρωμών να παρέχει στον χρήστη των υπηρεσιών πληρωμών, σε εύθετο χρόνο πριν αυτός δεσμευθεί από σύμβαση-πλαίσιο ή προσφορά, τις πληροφορίες και τους όρους που αναφέρονται στο άρθρο 42, σε έντυπο ή σε άλλο ανθεκτικό στο χρόνο μέσο. Η διατύπωση των πληροφοριών και όρων πρέπει να είναι εύκολα κατανοητή, με σαφή και εύληπτη μορφή και σε επίσημη γλώσσα του κράτους μέλους στο οποίο παρέχεται η υπηρεσία πληρωμών ή σε οποιαδήποτε άλλη γλώσσα συμφωνήσουν τα μέρη.

2. Εάν, τη αιτήσει του χρήστη υπηρεσιών πληρωμών, η σύμβαση-πλαίσιο έχει συναφθεί με μέσο επικοινωνίας εξ αποστάσεως το οποίο δεν επιτρέπει στον πάροχο υπηρεσιών πληρωμών να συμμορφωθεί με την παράγραφο 1, ο πάροχος εκπληρώνει την υποχρέωσή του σύμφωνα με την εν λόγω παράγραφο αμέσως μετά τη σύναψη της σύμβασης-πλαισίου.

3. Οι υποχρεώσεις της παραγράφου 1 μπορούν επίσης να εκπληρώνονται με την παροχή αντιγράφου του σχεδίου σύμβασης, συμπεριλαμβανομένων των πληροφοριών και των όρων που προβλέπονται στο άρθρο 42.»

15 Στο άρθρο 42 της ίδιας οδηγίας, το οποίο επιγράφεται «Πληροφορίες και όροι», απαριθμούνται οι πληροφορίες και οι όροι που πρέπει να παρέχονται στον χρήστη υπηρεσιών πληρωμών.

16 Το άρθρο 43 της οδηγίας 2007/64, το οποίο φέρει τον τίτλο «Δυνατότητα πρόσβασης σε πληροφορίες και στους συμβατικούς όρους της σύμβασης-πλαισίου», προβλέπει τα ακόλουθα:

«Ανά πάσα στιγμή κατά τη διάρκεια της συμβατικής σχέσης, ο χρήστης υπηρεσίας πληρωμών έχει το δικαίωμα, κατόπιν αιτήματός του, να λαμβάνει τους συμβατικούς όρους της σύμβασης-πλαισίου καθώς και τις πληροφορίες και τους όρους που αναφέρονται στο άρθρο 42 σε έντυπη μορφή ή άλλο ανθεκτικό στο χρόνο μέσο.»

17 Το άρθρο 44 της οδηγίας αυτής, το οποίο τιτλοφορείται «Τροποποίηση των συμβατικών όρων της σύμβασης-πλαισίου», ορίζει τα κάτωθι:

«1. Κάθε τροποποίηση της σύμβασης-πλαισίου καθώς και η ενημέρωση και οι όροι που προσδιορίζονται στο άρθρο 42 προτείνονται από τον πάροχο υπηρεσιών πληρωμών με τον τρόπο που προβλέπεται στο άρθρο 41, παράγραφος 1, και τουλάχιστον δύο μήνες πριν από την ημερομηνία της προτεινόμενης έναρξης ισχύος.

Όπου συντρέχει η περίπτωση του άρθρου 42, παράγραφος 6, στοιχείο α′, ο πάροχος υπηρεσιών πληρωμών πληροφορεί τον χρήστη υπηρεσιών πληρωμών ότι θα θεωρηθεί ότι έχει αποδεχθεί τις τροποποιήσεις αυτές εάν δεν γνωστοποιήσει στον πάροχο υπηρεσιών πληρωμών ότι δεν τις αποδέχεται πριν την προτεινόμενη ημερομηνία έναρξης ισχύος τους. Σε αυτήν την περίπτωση, ο πάροχος υπηρεσιών πληρωμών διευκρινίζει επίσης ότι ο χρήστης των υπηρεσιών πληρωμών έχει το δικαίωμα να καταγγείλει αμέσως τη σύμβαση-πλαίσιο και χωρίς επιβάρυνση πριν την ημερομηνία της προτεινόμενης εφαρμογής των αλλαγών.

2. Αλλαγές των επιτοκίων ή των συναλλαγματικών ισοτιμιών μπορούν να εφαρμόζονται αμέσως και χωρίς προειδοποίηση, εφόσον το δικαίωμα αυτό έχει συμφωνηθεί στη σύμβαση-πλαίσιο και οι αλλαγές βασίζονται στα επιτόκια ή τις συναλλαγματικές ισοτιμίες αναφοράς που έχουν συμφωνηθεί σύμφωνα με το άρθρο 42 […]. Ο χρήστης των υπηρεσιών πληρωμών ενημερώνεται το ταχύτερο δυνατόν για κάθε αλλαγή του επιτοκίου, όπως προβλέπεται στο άρθρο 41, παράγραφος 1, εκτός αν τα συμβαλλόμενα μέρη έχουν συμφωνήσει για συγκεκριμένη συχνότητα ή τρόπο παροχής των πληροφοριών ή θέσης του σε διάθεση του χρήστη. Ωστόσο, οι αλλαγές στο επιτόκιο ή τις συναλλαγματικές ισοτιμίες που είναι ευνοϊκότερες για τους χρήστες υπηρεσιών πληρωμών, μπορούν να εφαρμόζονται χωρίς προειδοποίηση.

[…]»

Το αυστριακό δίκαιο

18 Η οδηγία 2007/64 μεταφέρθηκε στην αυστριακή έννομη τάξη με τον Bundesgesetz über die Erbringung von Zahlungsdiensten (Zahlungsdienstegesetz – ZaDiG) (νόμο σχετικά με τις υπηρεσίες πληρωμών), του 2009 (*BGBl.* I, 66/2009, στο εξής: νόμος σχετικά με τις υπηρεσίες πληρωμών).

19 Το άρθρο 26 του νόμου σχετικά με τις υπηρεσίες πληρωμών έχει ως εξής:

«1. Ο πάροχος υπηρεσιών πληρωμών οφείλει να κοινοποιεί στον χρήστη υπηρεσιών πληρωμών, εντός ευθέτου χρόνου και πριν ο τελευταίος δεσμευθεί μέσω σύναψης σύμβασης ή προσφοράς σύμβασης, τις πληροφορίες και τους συμβατικούς όρους,

1) στην περίπτωση σύμβασης-πλαισίου κατά την έννοια του άρθρου 28, είτε εγγράφως είτε, εφόσον συμφωνεί ο χρήστης, σε άλλο σταθερό μέσο […]

[…]

2. Οι πληροφορίες και οι συμβατικοί όροι πρέπει να διατυπώνονται με τρόπο σαφή και κατανοητό […]»

20 Κατά το άρθρο 29, παράγραφος 1, του ως άνω νόμου:

«Ο πάροχος των υπηρεσιών πληρωμών οφείλει

1) να προτείνει ενδεχόμενες τροποποιήσεις της σύμβασης-πλαισίου στον χρήστη υπηρεσιών πληρωμών τουλάχιστον δύο μήνες πριν από την προτεινόμενη ημερομηνία έναρξης της ισχύος τους, κατά τον τρόπο που προβλέπεται στο άρθρο 26, παράγραφοι 1, σημείο 1, και 2 […]

[…]».

21 Η οδηγία 2000/31 μεταφέρθηκε στην αυστριακή έννομη τάξη με τον Bundesgesetz, mit dem bestimmte rechtliche Aspekte des elektronischen Geschäfts- und Rechtsverkehrs geregelt werden (E-Commerce-Gesetz – ECG) (νόμο σχετικά με το ηλεκτρονικό εμπόριο), του 2001 (*BGBl.* I, 152/2001, στο εξής: νόμος σχετικά με το ηλεκτρονικό εμπόριο).

22 Το άρθρο 11 του νόμου σχετικά με το ηλεκτρονικό εμπόριο ορίζει τα ακόλουθα:

«Ο πάροχος υπηρεσιών οφείλει να θέτει στη διάθεση του χρήστη τις συμβατικές ρήτρες και τους γενικούς όρους κατά τρόπο ώστε να είναι δυνατή η αποθήκευση και η αναπαραγωγή τους. Η υποχρέωση αυτή δεν επιτρέπεται να τροποποιηθεί εις βάρος του χρήστη.»

23 Το άρθρο 12 του νόμου σχετικά με το ηλεκτρονικό εμπόριο προβλέπει τα κάτωθι:

«Τα ηλεκτρονικά μηνύματα σχετικά με τη σύμβαση, άλλα σημαντικά, από νομικής άποψης, ηλεκτρονικά μηνύματα, καθώς και οι ηλεκτρονικές αποδείξεις παραλαβής θεωρείται ότι έχουν κοινοποιηθεί εφόσον ο παραλήπτης είναι σε θέση να τα συμβουλευθεί υπό κανονικές συνθήκες. Η παρούσα διάταξη δεν επιτρέπεται να τροποποιηθεί εις βάρος των χρηστών.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

24 Κατά το αυστριακό δίκαιο, η ένωση καταναλωτών έχει ενεργητική νομιμοποίηση προς άσκηση αγωγών με σκοπό την προστασία των συμφερόντων των καταναλωτών.

25 Η BAWAG είναι τράπεζα η οποία ασκεί δραστηριότητες σε ολόκληρη την Αυστρία. Εφαρμόζει, στις σχέσεις της με τους καταναλωτές, γενικούς όρους που διέπουν την εκ μέρους τους χρήση του διαδικτυακού της συστήματος ηλεκτρονικής τραπεζικής (e-banking).

26 Οι γενικοί όροι σχετικά με το διαδικτυακό σύστημα ηλεκτρονικής τραπεζικής e-banking περιέχουν ρήτρα σύμφωνα με την οποία «όποιος πελάτης έχει εγγραφεί στο σύστημα e-banking, λαμβάνει τις ειδοποιήσεις και τα μηνύματα (ιδίως πληροφορίες σχετικά με τους λογαριασμούς, αντίγραφα κινήσεων τραπεζικών λογαριασμών και πιστωτικών καρτών, γνωστοποιήσεις τροποποιήσεων κ.λπ.) που η τράπεζα οφείλει να παρέχει ή να θέτει στη διάθεση των πελατών της, είτε ταχυδρομικώς είτε διά της ηλεκτρονικής οδού, με δυνατότητα ανάγνωσης ή τηλεφόρτωσης, στο πλαίσιο του συστήματος ηλεκτρονικής τραπεζικής της [BAWAG]».

27 Η πρόσβαση στο σύστημα αυτό παρέχεται κατόπιν της σύναψης σύμβασης, η οποία είναι παρεπόμενη σε σχέση με τη σύμβαση για τη σύσταση και τη λειτουργία τραπεζικού λογαριασμού, οπότε εντάσσεται σε σύμβαση-πλαίσιο.

28 Από την απόφαση περί παραπομπής συνάγεται ότι τα μηνύματα τα οποία αποστέλλονται στις θυρίδες ηλεκτρονικού ταχυδρομείου των καταναλωτών εντός του διαδικτυακού συστήματος ηλεκτρονικής τραπεζικής e-banking παραμένουν εκεί χωρίς τροποποίηση και δεν σβήνονται τουλάχιστον για όσο χρόνο χρειάζεται προκειμένου να είναι οι καταναλωτές ενήμεροι, ώστε να μπορούν να τα συμβουλευθούν και να τα αναπαραγάγουν ακριβώς ως έχουν, είτε σε ηλεκτρονική είτε σε έντυπη μορφή. Οι καταναλωτές διαχειρίζονται το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο και, ενδεχομένως, διαγράφουν τα μηνύματα.

29 Η ένωση καταναλωτών άσκησε αγωγή ενώπιον του Handelsgericht Wien (εμποροδικείου Βιέννης, Αυστρία), με αίτημα να παύσει η BAWAG να χρησιμοποιεί την προαναφερθείσα ή οποιαδήποτε αντίστοιχη ρήτρα στους γενικούς όρους συναλλαγών της.

30 Πιο συγκεκριμένα, η ένωση καταναλωτών υποστήριξε ότι τέτοιες ρήτρες αντιβαίνουν στις διατάξεις του νόμου σχετικά με τις υπηρεσίες πληρωμών.

31 Το Handelsgericht Wien (εμποροδικείο Βιέννης) δέχθηκε, με απόφαση της 31ης Οκτωβρίου 2013, το αίτημα της ένωσης καταναλωτών και, κατόπιν τούτου, η BAWAG άσκησε έφεση κατά της ως άνω απόφασης ενώπιον του Oberlandesgericht Wien (εφετείου Βιέννης, Αυστρία).

32 Με απόφαση της 11ης Απριλίου 2014, το Oberlandesgericht Wien (εφετείο Βιέννης) μεταρρύθμισε εν μέρει την απόφαση του Handelsgericht Wien (εμποροδικείου Βιέννης). Η BAWAG άσκησε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου αναίρεση κατά της απόφασης του Oberlandesgericht Wien (εφετείου Βιέννης).

33 Εκτιμώντας ότι η επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης εξαρτάται από την ερμηνεία της οδηγίας 2007/64, το Oberster Gerichtshof (Ανώτατο Δικαστήριο, Αυστρία) αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Έχει το άρθρο 41, παράγραφος 1, σε συνδυασμό με το άρθρο 36, παράγραφος 1, της οδηγίας 2007/64/ΕΚ […] την έννοια ότι μία πληροφορία (σε ηλεκτρονική μορφή), η οποία αποστέλλεται από την τράπεζα σε θυρίδα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου του πελάτη στο πλαίσιο της ηλεκτρονικής τραπεζικής (e-banking) κατά τρόπο ώστε ο πελάτης μπορεί να έχει πρόσβαση στην πληροφορία αυτή συνδεόμενος με την ιστοσελίδα ηλεκτρονικής τραπεζικής και κάνοντας κλικ πάνω σε αυτή, παρέχεται στον πελάτη σε σταθερό μέσο;

2) Σε περίπτωση αρνητικής απάντηση στο πρώτο ερώτημα:

Έχει το άρθρο 41, παράγραφος 1, σε συνδυασμό με το άρθρο 36, παράγραφος 1, της [οδηγίας 2007/64], την έννοια ότι σε μια τέτοια περίπτωση,

α) η πληροφορία της τράπεζας διατίθεται, μεν, σε σταθερό μέσο, όμως δεν παρέχεται στον πελάτη, αλλά απλώς καθίσταται δυνατή η πρόσβαση του πελάτη σε αυτήν, ή

β) πρόκειται για απλή παροχή δυνατότητας προσβάσεως στην πληροφορία χωρίς τη χρήση σταθερού μέσου;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

34 Με τα ερωτήματά του, τα οποία ενδείκνυται να εξεταστούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν να διευκρινιστεί αν το άρθρο 41, παράγραφος 1, και το άρθρο 44, παράγραφος 1, της οδηγίας 2007/64, σε συνδυασμό με το άρθρο 4, σημείο 25, της οδηγίας αυτής, πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι πρέπει να γίνει δεκτό ότι οι τροποποιήσεις των πληροφοριών και των όρων που απαριθμούνται στο άρθρο 42 της εν λόγω οδηγίας, καθώς και οι τροποποιήσεις της σύμβασης-πλαισίου, οι οποίες γνωστοποιούνται από τον πάροχο στον χρήστη υπηρεσιών πληρωμών μέσω θυρίδας ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ενσωματωμένης σε διαδικτυακό σύστημα ηλεκτρονικής τραπεζικής παρέχονται επί μέσου ανθεκτικού στον χρόνο, κατά την έννοια των ως άνω διατάξεων, ή απλώς ότι τίθενται στη διάθεση του χρήστη, όπως προβλέπει το άρθρο 36, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, της ίδιας οδηγίας σε σχέση με τις πληροφορίες και τους όρους που απαριθμούνται στο άρθρο 37 της οδηγίας αυτής.

35 Υπενθυμίζεται εισαγωγικώς ότι το άρθρο 36, παράγραφος 1, της οδηγίας 2007/64 καθιερώνει καθήκον προηγούμενης γενικής ενημέρωσης ως προς σύμβαση ή προσφορά μεμονωμένης υπηρεσίας πληρωμής η οποία δεν καλύπτεται από σύμβαση-πλαίσιο κατά την έννοια του άρθρου 4, σημείο 12, της οδηγίας, ενώ, όσον αφορά τις πράξεις πληρωμών που καλύπτονται από σύμβαση-πλαίσιο, το καθήκον αυτό προβλέπεται στο άρθρο 41, παράγραφος 1, της οδηγίας.

36 Στο άρθρο 4, σημείο 12, της οδηγίας 2007/64 ορίζεται ότι ως «σύμβαση-πλαίσιο», για τους σκοπούς της οδηγίας, νοείται η σύμβαση παροχής υπηρεσιών πληρωμών η οποία διέπει τη μελλοντική εκτέλεση ατομικών και διαδοχικών πράξεων πληρωμών, και μπορεί να προβλέπει τις υποχρεώσεις και τους όρους που συνδέονται με τη σύσταση λογαριασμού πληρωμών.

37 Κατά το άρθρο 41, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας, τα κράτη μέλη απαιτούν από τον πάροχο υπηρεσιών πληρωμών να παράσχει στον χρήστη υπηρεσιών πληρωμών, σε εύθετο χρόνο προτού αυτός δεσμευθεί από σύμβαση-πλαίσιο ή προσφορά, τις πληροφορίες και τους όρους που απαριθμούνται στο άρθρο 42, σε έντυπο ή σε άλλο μέσο ανθεκτικό στο χρόνο.

38 Επιπλέον, από το άρθρο 44, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, της οδηγίας 2007/64 προκύπτει ότι οποιαδήποτε τροποποίηση της σύμβασης-πλαισίου, καθώς και των πληροφοριών και των όρων που απαριθμούνται στο άρθρο 42 της οδηγίας αυτής, προτείνονται από τον πάροχο υπηρεσιών πληρωμών με τον τρόπο τον οποίο προβλέπει το άρθρο 41, παράγραφος 1, και τουλάχιστον δύο μήνες πριν από την προτεινόμενη ημερομηνία έναρξης ισχύος της.

39 Προκειμένου να δοθεί χρήσιμη απάντηση στα υποβληθέντα ερωτήματα, πρέπει να εξεταστούν οι δύο απαιτήσεις που θέτει το άρθρο 41, παράγραφος 1, της οδηγίας 2007/64, ήτοι, αφενός, η απαίτηση καταγραφής των οικείων πληροφοριών σε μέσο ανθεκτικό στον χρόνο και, αφετέρου, η απαίτηση παροχής των πληροφοριών αυτών στον χρήστη υπηρεσιών πληρωμών.

40 Όσον αφορά, πρώτον, την έννοια «μέσο ανθεκτικό στον χρόνο», η οποία χρησιμοποιείται στο άρθρο 41, παράγραφος 1, της οδηγίας 2007/64, αυτή ορίζεται στο άρθρο 4, σημείο 25, της ίδιας οδηγίας ως κάθε μέσο που επιτρέπει στον χρήστη υπηρεσιών πληρωμών να αποθηκεύει τις πληροφορίες οι οποίες του απευθύνονται προσωπικά, ώστε μελλοντικά να μπορεί να έχει πρόσβαση στις εν λόγω πληροφορίες για χρονικό διάστημα ανάλογο προς τον σκοπό που αυτές εξυπηρετούν, καθώς και για να μπορεί να τις αναπαράγει ακριβώς ως έχουν.

41 Η αιτιολογική σκέψη 24 της οδηγίας 2007/64 καθιστά σαφές ότι οι απαιτήσεις προηγούμενης ενημέρωσης για τις συμβάσεις-πλαίσια θα πρέπει να είναι πολύ διεξοδικές και οι σχετικές πληροφορίες θα πρέπει πάντοτε να παρέχονται είτε εγγράφως είτε σε άλλο μέσο ανθεκτικό στον χρόνο, όπως αντίγραφα κίνησης λογαριασμών εκτυπωμένα από αυτόματα μηχανήματα τραπεζών, δισκέτες, CD-ROM, DVD και σκληρούς δίσκους προσωπικών υπολογιστών στους οποίους μπορεί να αποθηκεύεται το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, καθώς και ιστότοπους, εφόσον οι χρήστες των υπηρεσιών πληρωμών μπορούν κατόπιν, αφενός, να ανατρέξουν εκεί για χρονικό διάστημα ανάλογο προς τον σκοπό που εξυπηρετούν οι αποθηκευμένες πληροφορίες, και, αφετέρου, να τις αναπαράγουν ακριβώς ως έχουν.

42 Όσον αφορά, ειδικότερα, τον ορισμό της έννοιας «σταθερό μέσο» στο άρθρο 3, στοιχείο ιγ', της οδηγίας 2008/48/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, της 23ης Απριλίου 2008, για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης και την κατάργηση της οδηγίας 87/102/ΕΟΚ του Συμβουλίου (ΕΕ 2008, L 133, σ. 66, και διορθωτικά ΕΕ 2009, L 207, σ. 14, ΕΕ 2010, L 199, σ. 40, ΕΕ 2011, L 234, σ. 46, και ΕΕ 2015, L 36, σ. 15), το Δικαστήριο έχει αποφανθεί ότι το μέσο αυτό πρέπει να εξασφαλίζει στον καταναλωτή, κατά τρόπο ανάλογο με ένα έγγραφο, ότι θα έχει στην κατοχή του τις απαιτούμενες πληροφορίες, ώστε να είναι σε θέση να προβάλει, εφόσον παραστεί ανάγκη, τα δικαιώματά του. Κρίσιμα στοιχεία, συναφώς, είναι να μπορεί ο καταναλωτής να αποθηκεύει τις πληροφορίες που του απευθύνονται προσωπικά, να διασφαλίζεται ότι το περιεχόμενό τους δεν θα αλλοιωθεί, καθώς και να είναι δυνατή τόσο η πρόσβαση σε αυτές για όσο χρόνο χρειάζεται όσο και η αναπαραγωγή τους ακριβώς ως έχουν (βλ., στο ίδιο πνεύμα, αποφάσεις της 5ης Ιουλίου 2012, Content Services, C-49/11, EU:C:2012:419, σκέψεις 42 έως 44, και της 9ης Νοεμβρίου 2016, Home Credit Slovakia, C-42/15, EU:C:2016:842, σκέψη 35).

43 Εν προκειμένω, πρέπει να γίνει δεκτό, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στα σημεία 51 έως 63 των προτάσεών του, και όπως έκρινε κατ' ουσίαν το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ζώνης Ελεύθερων Συναλλαγών με την απόφασή του της 27ης Ιανουαρίου 2010, Inconsult Anstalt κατά Finanzmarktaufsicht (E-04/09, EFTA Court Report 2009-2010, σ. 86, σκέψεις 63 έως 66), ότι ορισμένοι ιστότοποι μπορούν να χαρακτηριστούν «μέσα ανθεκτικά στον χρόνο» κατά την έννοια του άρθρου 4, σημείο 25, της οδηγίας 2007/64.

44 Λαμβανομένων ιδίως υπόψη των σκέψεων 40 έως 42 της παρούσας απόφασης, τούτο ισχύει στην περίπτωση ιστότοπου ο οποίος παρέχει στον χρήστη υπηρεσιών πληρωμών τη δυνατότητα να αποθηκεύσει τις πληροφορίες που του απευθύνονται προσωπικά, με τέτοιον τρόπο ώστε να μπορεί κατόπιν να τις συμβουλευθεί για χρονικό διάστημα ανάλογο προς τον σκοπό τον οποίο αυτές εξυπηρετούν, καθώς και να τις αναπαράγει ακριβώς ως έχουν. Επιπλέον, για να μπορεί ιστότοπος να θεωρηθεί «μέσο ανθεκτικό στον χρόνο» κατά την έννοια της διατάξεως αυτής, πρέπει να αποκλείεται κάθε ενδεχόμενο μονομερούς τροποποίησης του περιεχομένου του από τον πάροχο των υπηρεσιών πληρωμών ή από οποιονδήποτε άλλον επαγγελματία στον οποίο έχει ανατεθεί η διαχείριση του οικείου ιστότοπου.

45 Η ερμηνεία αυτή συνάδει με τον σκοπό για τον οποίο γίνεται λόγος στις αιτιολογικές σκέψεις 21 και 22 της οδηγίας 2007/64, ήτοι την προστασία των χρηστών των υπηρεσιών πληρωμών, και πιο συγκεκριμένα των καταναλωτών.

46 Εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να ελέγξει αν, στην υπόθεση της κύριας δίκης, συντρέχουν οι προϋποθέσεις που εκτέθηκαν αναλυτικά στη σκέψη 44 της παρούσας απόφασης.

47 Όσον αφορά, δεύτερον, το ζήτημα σε ποια περίπτωση μπορεί να θεωρηθεί ότι οι τροποποιήσεις των πληροφοριών και των όρων που απαριθμούνται στο άρθρο 42 της οδηγίας 2007/64, καθώς και οι τροποποιήσεις της σύμβασης-πλαισίου, «παρέχονται» σε μέσο ανθεκτικό στον χρόνο σύμφωνα με το άρθρο 41, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής, πρέπει να υπενθυμιστεί ότι, όπως σημειώνεται στην αιτιολογική σκέψη 27 της εν λόγω οδηγίας, θα πρέπει να γίνεται, στο πλαίσιο της οδηγίας, διάκριση μεταξύ δύο τρόπων διαβίβασης πληροφοριών από τον πάροχο υπηρεσιών πληρωμών: είτε αυτός θα

πρέπει να παρέχει τις σχετικές πληροφορίες, δηλαδή να τις κοινοποιεί με δική του πρωτοβουλία, χωρίς περαιτέρω όχληση εκ μέρους του χρήστη των υπηρεσιών πληρωμών είτε θα πρέπει να τις θέτει στη διάθεση του χρήστη υπηρεσιών πληρωμών, κατόπιν ενδεχόμενου αιτήματος του τελευταίου για πρόσθετες πληροφορίες. Στη δεύτερη περίπτωση, ο χρήστης υπηρεσιών πληρωμών θα πρέπει να αναλάβει κάποια συγκεκριμένη πρωτοβουλία προκειμένου να αποκτήσει τις πληροφορίες, παραδείγματος χάρη να υποβάλει ρητό αίτημα στον πάροχο των υπηρεσιών πληρωμών, να συμβουλευθεί τα στοιχεία του τραπεζικού του λογαριασμού μέσω διαδικτύου ή να εισαγάγει την τραπεζική του κάρτα σε μηχάνημα που εκτυπώνει τα αντίγραφα κίνησης του λογαριασμού του.

48 Εξ αυτού συνάγεται ότι, στις περιπτώσεις όπου η οδηγία 2007/64 προβλέπει ότι οι σχετικές πληροφορίες παρέχονται από τον πάροχο στον χρήστη υπηρεσιών πληρωμών, ο πάροχος είναι εκείνος που οφείλει να κοινοποιήσει τις πληροφορίες αυτές, με δική του πρωτοβουλία.

49 Παράλληλα, δεδομένου ότι, όπως υπενθυμίστηκε στη σκέψη 45 της παρούσας απόφασης, η προστασία των χρηστών υπηρεσιών πληρωμών, και ειδικότερα των καταναλωτών, καταλέγεται μεταξύ των σκοπών της οδηγίας 2007/64, δεν είναι εύλογο να απαιτείται από τους χρήστες υπηρεσιών πληρωμών, όπως επισήμανε και ο γενικός εισαγγελέας στα σημεία 75 έως 77 των προτάσεών του, να συμβουλεύονται τακτικά όλες τις υπηρεσίες ηλεκτρονικής επικοινωνίας στις οποίες έχουν εγγραφεί, κατά μείζονα δε λόγο επειδή, κατά το άρθρο 44, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας 2007/64, υπό τις προβλεπόμενες στη διάταξη αυτή περιστάσεις, ο χρήστης θεωρείται ότι έχει αποδεχθεί οποιαδήποτε τροποποίηση των όρων της σύμβασης-πλαισίου προτείνει ο πάροχος.

50 Πάντως, όταν πρόκειται για πληροφορίες που διαβιβάζονται από τον πάροχο στον χρήστη υπηρεσιών πληρωμών μέσω διαδικτυακού συστήματος ηλεκτρονικής τραπεζικής, μπορεί να γίνει δεκτό ότι οι πληροφορίες παρέχονται, κατά την έννοια του άρθρου 41, παράγραφος 1, της οδηγίας 2007/64, εφόσον η διαβίβαση συνοδεύεται από ενεργή συμπεριφορά του παρόχου η οποία έχει ως σκοπό να θέσει υπόψη του χρήστη ότι οι πληροφορίες υπάρχουν και είναι διαθέσιμες στον οικείο ιστότοπο.

51 Όπως τόνισε κατ' ουσίαν ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 79 των προτάσεών του, η ενέργεια αυτή μπορεί, ειδικότερα, να συνίσταται στην αποστολή ταχυδρομικής επιστολής ή ηλεκτρονικού μηνύματος στη διεύθυνση η οποία χρησιμοποιείται συνήθως από τον χρήστη των υπηρεσιών για την επικοινωνία του με άλλα πρόσωπα και έχει συμφωνηθεί, στο πλαίσιο της σύμβασης-πλαισίου που έχει συναφθεί μεταξύ του χρήστη και του παρόχου, ότι μπορεί να χρησιμοποιείται και μεταξύ τους. Δεν επιτρέπεται όμως να επιλεγεί ως τέτοια διεύθυνση η θυρίδα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου του συγκεκριμένου χρήστη στο διαδικτυακό σύστημα ηλεκτρονικής τραπεζικής το οποίο διαχειρίζεται ο πάροχος ή άλλος επαγγελματίας στον οποίο έχει ανατεθεί η διαχείριση του οικείου ιστότοπου, δεδομένου ότι ο ιστότοπος αυτός, ακόμη κι αν περιέχει τέτοια θυρίδα, δεν χρησιμοποιείται από τον ίδιο χρήστη για τη συνήθη του επικοινωνία με άλλα πρόσωπα, πέραν του παρόχου.

52 Εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να ελέγξει αν, λαμβανομένων υπόψη όλων των περιστάσεων της υπόθεσης της κύριας δίκης, μπορεί να γίνει δεκτό ότι οι τροποποιήσεις των πληροφοριών και των όρων που απαριθμούνται στο άρθρο 42 της οδηγίας 2007/64, καθώς και οι τροποποιήσεις της υπό κρίση σύμβασης-πλαισίου, κοινοποιούνται ενεργώς από τον πάροχο στον χρήστη υπηρεσιών πληρωμών.

53 Κατόπιν όλων των ανωτέρω σκέψεων, στα υποβληθέντα ερωτήματα πρέπει να δοθεί η εξής απάντηση:

— Το άρθρο 41, παράγραφος 1, και το άρθρο 44, παράγραφος 1, της οδηγίας 2007/64, σε συνδυασμό με το άρθρο 4, σημείο 25, της οδηγίας αυτής, έχουν την έννοια ότι μπορεί να γίνει δεκτό ότι οι τροποποιήσεις των πληροφοριών και των όρων που απαριθμούνται στο άρθρο 42 της εν λόγω οδηγίας, καθώς και οι τροποποιήσεις της σύμβασης-πλαισίου, οι οποίες γνωστοποιούνται από τον πάροχο στον χρήστη υπηρεσιών πληρωμών μέσω θυρίδας ηλεκτρονικού ταχυδρομείου

ενσωματωμένης σε διαδικτυακό σύστημα ηλεκτρονικής τραπεζικής παρέχονται επί μέσου ανθεκτικού στον χρόνο, κατά την έννοια των ως άνω διατάξεων, μόνον αν συντρέχουν οι ακόλουθες δύο προϋποθέσεις:

— ο οικείος ιστότοπος παρέχει στον χρήστη αυτόν την ευχέρεια να αποθηκεύσει τις πληροφορίες που του έχουν απευθυνθεί προσωπικά, με τέτοιον τρόπο ώστε να μπορεί να έχει πρόσβαση σε αυτές και να τις αναπαράγει ακριβώς ως έχουν, για όσο χρόνο χρειάζεται, χωρίς να είναι δυνατή η μονομερής τροποποίηση του περιεχομένου τους είτε από τον ίδιο τον πάροχο είτε από άλλο επαγγελματία, και

— ναι μεν ο χρήστης υπηρεσιών πληρωμών είναι υποχρεωμένος να ανατρέξει στον συγκεκριμένο ιστότοπο προκειμένου να λάβει γνώση των εν λόγω πληροφοριών, πλην όμως η διαβίβαση των πληροφοριών αυτών συνοδεύεται από ενεργή συμπεριφορά του παρόχου η οποία έχει ως σκοπό να θέσει υπόψη του χρήστη ότι οι πληροφορίες υπάρχουν και είναι διαθέσιμες στον ιστότοπο.

— Στην περίπτωση όπου ο χρήστης υπηρεσιών πληρωμών είναι υποχρεωμένος να ανατρέξει σε τέτοιον ιστότοπο προκειμένου να λάβει γνώση των υπό κρίση πληροφοριών, τότε αυτές τίθενται απλώς στη διάθεσή του, κατά την έννοια του άρθρου 36, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, της οδηγίας 2007/64, εφόσον η διαβίβασή τους δεν συνοδεύεται από τέτοια ενεργή συμπεριφορά του παρόχου υπηρεσιών πληρωμών.

Επί των δικαστικών εξόδων

54 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σε αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τρίτο τμήμα) αποφαίνεται:

Το άρθρο 41, παράγραφος 1, και το άρθρο 44, παράγραφος 1, της οδηγίας 2007/64/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Νοεμβρίου 2007, για τις υπηρεσίες πληρωμών στην εσωτερική αγορά, την τροποποίηση των οδηγιών 97/7/ΕΚ, 2002/65/ΕΚ, 2005/60/ΕΚ και 2006/48/ΕΚ, και την κατάργηση της οδηγίας 97/5/ΕΚ, όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2009/111/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Σεπτεμβρίου 2009, σε συνδυασμό με το άρθρο 4, σημείο 25, της οδηγίας αυτής, έχουν την έννοια ότι μπορεί να γίνει δεκτό ότι οι τροποποιήσεις των πληροφοριών και των όρων που απαριθμούνται στο άρθρο 42 της εν λόγω οδηγίας, καθώς και οι τροποποιήσεις της σύμβασης-πλαισίου, οι οποίες γνωστοποιούνται από τον πάροχο στον χρήστη υπηρεσιών πληρωμών μέσω θυρίδας ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ενσωματωμένης σε διαδικτυακό σύστημα ηλεκτρονικής τραπεζικής, παρέχονται επί μέσου ανθεκτικού στον χρόνο, κατά την έννοια των ως άνω διατάξεων, μόνον αν συντρέχουν οι ακόλουθες δύο προϋποθέσεις:

— ο οικείος ιστότοπος παρέχει στον χρήστη αυτόν την ευχέρεια να αποθηκεύσει τις πληροφορίες που του έχουν απευθυνθεί προσωπικά, με τέτοιον τρόπο ώστε να μπορεί να έχει πρόσβαση σε αυτές και να τις αναπαράγει ακριβώς ως έχουν, για όσο χρόνο χρειάζεται, χωρίς να είναι δυνατή η μονομερής τροποποίηση του περιεχομένου τους είτε από τον ίδιο τον πάροχο είτε από άλλο επαγγελματία, και

— **ναι μεν ο χρήστης υπηρεσιών πληρωμών είναι υποχρεωμένος να ανατρέξει στον συγκεκριμένο ιστότοπο προκειμένου να λάβει γνώση των εν λόγω πληροφοριών, πλην όμως η διαβίβαση των πληροφοριών αυτών συνοδεύεται από ενεργή συμπεριφορά του παρόχου η οποία έχει ως σκοπό να θέσει υπόψη του χρήστη ότι οι πληροφορίες υπάρχουν και είναι διαθέσιμες στον ιστότοπο.**

Στην περίπτωση όπου ο χρήστης υπηρεσιών πληρωμών είναι υποχρεωμένος να ανατρέξει σε τέτοιον ιστότοπο προκειμένου να λάβει γνώση των υπό κρίση πληροφοριών, τότε αυτές τίθενται απλώς στη διάθεσή του, κατά την έννοια του άρθρου 36, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, της οδηγίας 2007/64, όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2009/111, εφόσον η διαβίβασή τους δεν συνοδεύεται από τέτοια ενεργή συμπεριφορά του παρόχου υπηρεσιών πληρωμών.

(υπογραφές)